

Μέθοδοι Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες και στην Εκπαιδευτική Έρευνα

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών “Ειδική Αγωγή”

Ηρώ Βούλγαρη, Διονύσης Μάνεσης
ΤΕΑΠΗ ΕΚΠΑ

Ερευνητικοί Σχεδιασμοί Ποιοτικής Έρευνας

Ερευνητικοί Σχεδιασμοί

- Τύποι έρευνας που παρέχουν συγκεκριμένη κατεύθυνση σε μια ερευνητική μελέτη
- Στρατηγικές έρευνας

Ερευνητικοί Σχεδιασμοί

- **Ποσοτική έρευνα**

- Πειραματικός σχεδιασμός
- Μη πειραματικός σχεδιασμός π.χ. δημοσκοπήσεις
- Διαχρονικός σχεδιασμός

- **Ποιοτική έρευνα**

- Αφηγηματική έρευνα
- Φαινομενολογία
- Θεμελιωμένη θεωρία
- Εθνογραφία
- Μελέτη Περίπτωσης

Ποιοτική Έρευνα: Παραδόσεις (traditions)

TABLE 15.1

Qualitative Research Traditions Classified by Type of Phenomena Investigated

Research Tradition	Involves the Study of
<i>I. Investigation of Lived Experience</i>	
1. Cognitive psychology	Mental structures and processes used by individuals in different situations
2. Life history	Individuals' life experiences from their perspective
3. Phenomenography	Individuals' conceptualizations of reality
4. Phenomenology	Reality as it appears to individuals
<i>II. Investigation of Society and Culture</i>	
1. Cultural studies and critical theory	Oppressive power relationships in a culture
2. Emancipatory action research	Practitioners' self-reflective efforts to improve the rationality and justice of their work
3. Ethnography	Characteristic features and patterns of a culture
4. Ethnomethodology	The rules that underlie everyday social interactions
5. Event structure analysis	The logical structures of social events
6. Symbolic interactionism	The influence of social interactions on social structures and individuals' self-identity
<i>III. Investigation of Language and Communication</i>	
1. Ethnographic content analysis	The content of documents in cultural perspective
2. Ethnography of communication	How members of a cultural group use speech in their social life
3. Ethnoscience	A culture's semantic systems
4. Hermeneutics	The process by which individuals arrive at the meaning of a text
5. Narrative analysis	Organized representations and explanations of human experience
6. Semiotics	Signs and the meanings they convey
7. Structuralism and poststructuralism	The systemic properties of language, text, and other phenomena

Meredith D. Gall, Walter R. Borg, & Joyce P. Gall. (2002). *Educational Research: An Introduction* (7th ed.). Boston, MA: Allyn & Bacon.

Μελέτη βιωμάτων

- Νοητικές δομές και διεργασίες των ατόμων σε διαφορετικές συνθήκες
- Εμπειρίες των ατόμων από τη δική τους προοπτική
- Τα νοήματα των ατόμων για την πραγματικότητα
- Η πραγματικότητα όπως εισπράττεται από τα άτομα (Φαινομενολογία)
-

Μελέτη της γλώσσας και της επικοινωνίας

- Το περιεχόμενο των κειμένων από πολιτισμική προοπτική
- Πως μέλη μιας πολιτισμικής ομάδας χρησιμοποιούν το λόγο στην κοινωνική τους ζωή
- Η διαδικασία με την οποία τα άτομα δημιουργούν αντιλαμβάνονται το νόημα των κειμένων....

Μελέτη της κοινωνίας και της κουλτούρας

- Σχέσεις καταπίεσης σε μια κουλτούρα
- Οι προσπάθειες των ατόμων να ενισχύσουν τη δικαιοσύνη και να εξορθολογίσουν τις πρακτικές τους (Έρευνες Χειραφέτησης)
- Χαρακτηριστικά και μοτίβα μιας κουλτούρας (Εθνογραφία)
- Οι κανόνες καθημερινών κοινωνικών αλληλεπιδράσεων
- Η επιρροή των κοινωνικών στις κοινωνικές δομές και την ταυτότητα του ατόμου
- ...

Ποιοτική Έρευνα:
Παραδόσεις (traditions)

Ερευνητικοί Σχεδιασμοί Ποιοτικής Έρευνας

- Εθνογραφία
- Μελέτη Περίπτωσης
- Αφηγηματική έρευνα
- Φαινομενολογία και Φαινομενογραφία
- Θεμελιωμένη θεωρία
- Έρευνα χειραφέτησης
- Έρευνα Δράσης

Εθνογραφία (ethnography): Μελέτη Κοινωνίας και Κουλτούρας

- Μελέτη μιας πολιτισμικής ομάδας
- Διερεύνηση της κοινής κουλτούρας μιας ομάδας
- Στο φυσικό της περιβάλλον
- Μακροχρόνια
- Ευέλικτη, εξελίσσεται ανάλογα με τις συνθήκες/φαινόμενα που εμφανίζονται, ίσως να αλλάξουν και οι αρχικές υποθέσεις
- Αρχικά εφαρμόστηκε στην Ανθρωπολογία. Στη συνέχεια, Κοινωνιολογία, Ψυχολογία, Εκπαίδευση
- Εντοπισμός πολιτισμικών μοτίβων στην ανθρώπινη συμπεριφορά π.χ. αρχές, αξίες, αντιλήψεις, ταμπού, κοινά νοήματα, κ.α.
- Οι αντιλήψεις και εμπειρίες των υποκειμένων για την μελέτη και κατανόηση του πολιτισμού τους
- Μελέτη του φυσικού περιβάλλοντος στο οποίο τοποθετείται αυτός ο πολιτισμός
- **Συλλογή Δεδομένων:** ποικιλία ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων, συνήθως έμφαση σε παρατήρηση, συνεντεύξεις, ζωγραφιές, εργασίες, ερωτηματολόγια, κ.α.
- Παράδειγμα: Connectors Study
<https://childhoodpublics.org/projects/connectors/>

Εθνογραφία: Πλεονεκτήματα και Περιορισμοί

Πλεονεκτήματα:

- Σφαιρική μελέτη σύνθετου φαινομένου (πολιτισμική ομάδα)
- Βαθύτερη κατανόηση πολιτισμικής ομάδας

Περιορισμοί:

- Όχι γενίκευση, μεταφερσιμότητα ευρημάτων, εντοπισμός γενικών κανόνων
- Όμως: Η μελέτη της ομάδας συνεισφέρει στην κατανόηση ενός ευρύτερου ζητήματος
- Εγκυρότητα; Η «ιστορία» του ερευνητή;

Μελέτη Περίπτωσης (case study)

- Για την κατανόηση ενός **φαινομένου**, π.χ. ένα πρόγραμμα, ένα αναλυτικό πρόγραμμα, μια δραστηριότητα, ένα γεγονός, μια διαδικασία, ένα άτομο/άτομα, ρόλοι, κ.α.
- **Περίπτωση**: ένα στιγμιότυπο αυτού του φαινομένου. Επιλογή γιατί είναι ενδιαφέρον, προσβάσιμο, ενδεικτικό, π.χ. τάξη/τάξεις νηπιαγωγείου στο κέντρο της Αθήνας

Χαρακτηριστικά:

- Εις βάθος μελέτη (λεπτομερείς πληροφορίες)
- Ενός ή περισσότερων στιγμιότυπων ενός φαινομένου
- Στο φυσικό του πλαίσιο (όχι σε εργαστήριο ή πειραματικά)
- Αποτυπώνει την προοπτική των συμμετεχόντων

Σκοπός:

- **Περιγραφή φαινομένου**, εντοπισμός εννοιών π.χ. «εκπαίδευση», «σχολείο», «παραβατική συμπεριφορά», «ενταξιακή πρακτική»
- **Πιθανές ερμηνείες φαινομένου**, εντοπισμός μοτίβων (patterns) π.χ. αιτιότητα («Ποιοι παράγοντες συμβάλλουν / οδηγούν στο... ;»)
- **Αξιολόγηση** του φαινομένου. π.χ. αξιολόγηση μιας εκπαιδευτικής πρακτικής, μια διδακτικής προσέγγισης, κ.α.

Μελέτη Περίπτωσης και Μονάδα Ανάλυσης

- Μονάδα Ανάλυσης (unit of analysis): η **πλευρά/οπτική γωνία** του φαινομένου που θα μελετηθεί στις περιπτώσεις που επιλέξαμε π.χ. οι μαθητές, η τάξη, ομάδα ατόμων με κάποιο κοινό χαρακτηριστικό
 - Κάθε φαινόμενο (π.χ. ένα θέμα, μία έννοια) έχει πολλές οπτικές γωνίες. Απαραίτητη η εστίαση σε μια πλευρά!
 - Η εστίαση και η μονάδα ανάλυσης καθορίζει τη συλλογή και την ανάλυση των δεδομένων
 - Συνδέεται με το σε ποιους απευθύνουμε την έρευνά μας (το κοινό), και το μήνυμα που θέλει να δώσει ο ερευνητής / η ερευνήτρια
- Διάφορες μέθοδοι συλλογής δεδομένων (ποσοτικές, ποιοτικές) – συμβάλουν στην **τριγωνοποίηση δεδομένων**

Μελέτη Περίπτωσης: Πλεονεκτήματα και Περιορισμοί

Πλεονεκτήματα:

- Εις βάθος κατανόηση και περιγραφή φαινομένου
- Καλύτερη βάση για διατύπωση θεωρίας, σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ανάληψη δράσης
- Μελέτη «ακραίων περιπτώσεων», ασυνήθιστων φαινομένων

Περιορισμοί:

- Δύσκολη η γενίκευση σε άλλες καταστάσεις
- Θέματα ηθικής και δεοντολογίας

Αφηγηματική Έρευνα

- Διερεύνηση ατομικών ιστοριών για την περιγραφή των ζωών, των ανθρώπων
- Ιστορίες σχετικά με τις ζωές των ανθρώπων, αφηγήσεις ατομικών εμπειριών
- Μελέτη ενός ατόμου
- Δεδομένα μέσω της συλλογής ιστοριών, αναφοράς προσωπικών εμπειριών, συζήτησης για τη σημασία των εμπειριών αυτών για το άτομο

Φαινομενολογία: Μελέτη Βιωμάτων

- Αφετηρία της γνώσης είναι η άμεση εμπειρία, οι σκέψεις, τα συναισθήματα, οι ιδέες για ένα φαινόμενο (φιλοσοφική προσέγγιση του Edmund Husserl)
- Μελέτη της **συνειδητής εμπειρίας / του βιώματος** του ανθρώπου (συμμετεχόντων στην έρευνα) σχετικά με ένα φαινόμενο, μελέτη της υποκειμενικής εμπειρίας
- Συνεκτίμηση και της εμπειρίας του ερευνητή για το ίδιο φαινόμενο, βιωματική έρευνα (επιλογή θέματος έρευνας με προσωπική ή κοινωνική σημασία)
- Διερευνάται το πώς τα άτομα δομούν και επηρεάζονται από την κοινωνική πραγματικότητα
- Εις βάθος μελέτη μικρού αριθμού συμμετεχόντων. Τα άτομα πρέπει να έχουν εμπειρία του φαινομένου, να τους ενδιαφέρει. Δρουν και ως συν-ερευνητές. Εκτενείς συνεντεύξεις.
- Ανάλυση, εντοπισμός θεμάτων, σύνθεση, επικύρωση από τους συμμετέχοντες

Παραδείγματα:

- Η εμπειρία του «χρόνου»
- Η εμπειρία της «περιθωριοποίησης»
- Η εμπειρία της «μελέτης» και των «διαγωνισμάτων» από τους μαθητές
- Η εμπειρία του «μαθήματος στην τάξη» από τους εκπαιδευτικούς

Παράδειγμα:

Children and stress: using a phenomenological approach” Omizo, M., & Omizo, S. (1990). Children and stress: Using a phenomenological approach. *Elementary School Guidance & Counseling*, 25(1), 30-36. Retrieved from www.jstor.org/stable/42868946

A Qualitative Phenomenological Exploration of Teachers' Experience With Nutrition Education” Elisha Hall, Weiwen Chai & Julie A. Albrecht (2016) A Qualitative Phenomenological Exploration of Teachers' Experience With Nutrition Education, *American Journal of Health Education*, 47:3, 136-148, <https://doi.org/10.1080/19325037.2016.1157532>

Φαινομενογραφία

- Μελέτη όχι της ευρύτερης εμπειρίας (όπως η φαινομενολογία) αλλά **του τρόπου με τον οποίο τα άτομα αντιλαμβάνονται έννοιες**
- Ο ερευνητής/Η ερευνήτρια θέτει προβλήματα και καταγράφει απαντήσεις των συμμετεχόντων

Jean Piaget

Παράδειγμα:

- Αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τα αίτια που προκαλούν ανάρμοστες συμπεριφορές των μαθητών
- Αντιλήψεις των μαθητών για τις δυνάμεις που ασκούνται κατά την κίνηση αντικειμένου (φυσική)
- **Διαφορά από Φαινομενολογία:** με τη φαινομενολογική προσέγγιση καταγράφουμε τη **συνολική εμπειρία** των εκπαιδευτικών απέναντι στην ανάρμοστη συμπεριφορά των μαθητών

Φαινομενολογία και Φαινομενογραφία

- Σε μια φαινομενολογική μελέτη εξετάζεται το φαινόμενο καθαυτό, ενώ σε μια φαινομενογραφική μελέτη ο ερευνητής διερευνά το πώς (μια ομάδα) ανθρώπων βλέπει ή κατανοεί το φαινόμενο.
- Επιπλέον, στη φαινομενολογία αναζητείται η ουσία του φαινομένου. Η ουσία θα μπορούσε να περιγραφεί ως μια δομή νοήματος του υπό εξέταση φαινομένου (Dahlberg, 2006).
- Η φαινομενογραφία, με το επίθημα -γραφία, υποδηλώνει μια ερευνητική προσέγγιση που στοχεύει στην περιγραφή των διαφορετικών τρόπων με τους οποίους μια ομάδα ανθρώπων κατανοεί ένα φαινόμενο (Marton, 1981),
- ενώ η φαινομενολογία, με το επίθημα -λογία, στοχεύει στη διευκρίνιση της δομής και του νοήματος ενός φαινομένου (Giorgi, 1999).
- **Η φαινομενολογία σχετίζεται με τις βιωμένες εμπειρίες, ενώ η φαινομενογραφία σχετίζεται με την αντίληψη των συμμετεχόντων για μια συγκεκριμένη ιδέα.**

Θεμελιωμένη Θεωρία (Grounded Theory)

- Διερεύνηση των κοινών εμπειριών των ατόμων για την **ανάπτυξη μιας θεωρίας**
- Ο ερευνητής επιδιώκει να εξάγει **μια γενική θεωρία** για μια διαδικασία, μια δράση, ή αλληλεπίδραση...
- ... **θεμελιωμένη στα δεδομένα** / τις απόψεις των συμμετεχόντων στην έρευνα
- Όχι βάση προηγούμενης θεωρίας
- Πολλαπλά στάδια συλλογής δεδομένων
- Ανάλυση δεδομένων: εντοπισμός θεωρητικών κατηγοριών (κωδικών), συγκρίσεις μεταξύ τους, συσχετίσεις με τα δεδομένα
- Θεωρία που ερμηνεύει τις σχέσεις μεταξύ των κατηγοριών (που έχουν προκύψει)

Έρευνα Χειραφέτησης (Emancipatory Studies)

- Προσέγγιση έρευνας για:
 - την παραγωγή γνώσης που μπορεί να βοηθήσει μη προνομιούχα άτομα
 - την αλλαγή (π.χ. κοινωνική αλλαγή)
- Βασίζεται σε θεωρία π.χ. φεμινισμού, αναπηρίας, φυλής, φύλων
- Επιδίωξη συμμετοχής περιθωριοποιημένων ομάδων στην παραγωγή της γνώσης!
- Περισσότερος έλεγχος στην κοινότητα η οποία μελετάται (στους συμμετέχοντες) π.χ. **συμμετοχικός σχεδιασμός**, συμμετοχική έρευνα δράσης
- Μεροληψία; Αντικειμενικότητα γνώσης;
- Ο ερευνητής: κατανόηση και του δικού του πλαισίου και υπόβαθρου (π.χ. κοινωνικό, οικονομικό, εκπαιδευτικό)

- Κι αν οι απόψεις της περιθωριοποιημένης ομάδας αντικρούουν το στόχο της χειραφέτησης; Η προσέγγισή μας/στόχος Vs Ερευνητικά δεδομένα

Παραδείγματα χειραφετικής έρευνας:

- Jones, S. (2004). "Problematizing the Familiar: Deaf Students as Researchers of Deaf People." *Qualitative Social Work*, 3 (1), pp. 27-38. doi: :10.1177/1473325004041130
- Martin, J.A. (2015). "Research with adults with Asperger's syndrome –participatory or emancipatory research?" *Qualitative Social Work*, 14 (2), pp. 209-23. doi: 10.1177/1473325014535964

Έρευνα Δράσης (Action Research)

- Συστηματική έρευνα που πραγματοποιείται από **εκπαιδευτικούς** με σκοπό τη συγκέντρωση πληροφοριών για τους τρόπους με τους οποίους λειτουργεί το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πλαίσιο και για τη βελτίωσή τους, για τη διδασκαλία τους και για τη μάθηση των μαθητών τους (Mills, 2000)
- Στόχος η επίλυση κάποιου **εκπαιδευτικού προβλήματος**, προβλήματος στο σχολικό πλαίσιο, ή η αναθεώρηση και βελτίωση μιας πρακτικής,
- Εστιάζει στην **πρακτική**: πρακτικά ζητήματα που αφορούν εκπαιδευτικούς, σχολεία, κοινότητες
- Έμφαση στις πρακτικές του εκπαιδευτικού-ερευνητή: αναστοχασμός
- Μπορεί να έχει περισσότερο συμμετοχική προσέγγιση ή χειραφετική προσέγγιση (π.χ. αμφισβήτηση υπάρχουσών πρακτικών)
- **Σπειροειδής** της διάσταση, (εξελικτική διαδικασία με αλληπάλληλους τους κύκλους: σχεδιασμού, δράσης, παρατήρησης και στοχασμού).
- **Στοχαστοκριτικός** της χαρακτήρας

TABLE 18.1

Common Differences between Action Research and Formal Research

Topic	Formal Research	Action Research
Training needed by researcher	Extensive training	On own or with consultation
Goals of research	Knowledge that is generalizable	Knowledge to apply to the local situation
Method of identifying the problem to be studied	Review of previous research	Problems or goals currently faced
Procedure for literature review	Extensive, using primary sources	More cursory, using secondary sources
Sampling approach	Random or representative sampling	Students or clients with whom they work
Research design	Rigorous control, long time frame	Looser procedures, change during study; quick time frame; control through triangulation
Measurement procedures	Evaluate and pretest measures	Convenient measures or standardized tests
Data analysis	Statistical tests; qualitative techniques	Focus on practical, not statistical significance; present raw data, graphs
Application of results	Emphasis on theoretical significance; increased knowledge about teaching and learning in general	Emphasis on practical significance; improved teaching and learning in a particular classroom
Reporting outcome	Published report, journal article; professional conference	Informal sharing with colleagues; brief report; ERIC document; conferences

Source: Mettetal, G. (2001). Research about Teaching and Learning. Retrieved March 1, 2002, from Indiana University South Bend, Website: http://www.iusb.edu/~gmetteta/Research_about_Teaching_and.htm#Comparison

Έρευνα Δράσης και Άλλες Μορφές Έρευνας

Ομοιότητες με άλλες μορφές έρευνας:

- Πολλαπλές μέθοδοι συλλογής δεδομένων, τριγωνποίηση

Διαφορές με άλλες μορφές έρευνας:

- Έμφαση στον αναστοχασμό για τις ίδιες τις πρακτικές του εκπαιδευτικού
- Γνώση εφαρμόσιμη σε συγκεκριμένη συνθήκη (όχι γενικεύσιμη)
- Αφετηρία το πρόβλημα (όχι η προηγούμενη βιβλιογραφία)
- Δείγμα οι μαθητές μας (όχι τυχαίο ή αντιπροσωπευτικό δείγμα)
- Έμφαση στην πρακτική σημασία (όχι στατιστική σημασία, θεωρητική σημασία)

Παράδειγμα

Θέλουμε να μελετήσουμε το άγχος των διαγωνισμάτων (test anxiety)

Ποια προσέγγιση θα χρησιμοποιήσουμε;

Παράδειγμα

Θέλουμε να μελετήσουμε το άγχος των διαγωνισμάτων (test anxiety)

Ποια προσέγγιση θα χρησιμοποιήσουμε;

- Εξαρτάται!
- Εάν θέλουμε να εστιάσουμε στο βίωμα του άγχους; **Φαινομενολογία**
- Εάν θέλουμε να μελετήσουμε το πώς το αντιμετωπίζουν σε διαφορετικές κουλτούρες; **Εθνογραφία**

Βιβλιογραφία - Πηγές

Creswell, J. W. (2009). Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches. SAGE Publications Inc.

Meredith D. Gall, Walter R. Borg, & Joyce P. Gall. (2002). Educational Research: An Introduction (7th ed.). Boston, MA: Allyn & Bacon.

Phenomenology Research Overview:

https://cirt.gcu.edu/research/developmentresources/research_ready/phenomenology/phen_overview